

HÜMAYUN YETENEKLİ BİR ŞAİRDİR

Muminova Saodat Aralovna

Karshi Devlet Üniversitesi Doçenti,

filoloji bilimleri adayı,

Özbekistan.

Soyut: *Bu makalede Şehzade Hümayun Mirza'nın Babüriza'daki şiirleri ele alınmaktadır.*

Anahtar kelimeler ve deyimler: *şehzade, şiir, rubai, lirik kahraman, tema*

Her eşsiz yetenek, ait olduğu milletin malı olarak kabul edilir. Büyük insanların torunlarının büyük olacağını çok iyi biliyoruz. Antik tarih bunu birçok kez kanıtlamıştır. Çünkü bilimde kalıtım diye bir kavram var. Büyük Babür'ün torunları arasında Hümayun Mirza, Komron Mirza, Gülbadanbegim, Zebunnisabegim gibi yetenekler yetişmiştir. Gülbadanbegim'in "Humayunnoma" adlı eseri Orta Çağ'da yaratılmış en iyi tarihi eserlerden biridir. Humayun Mirza her bakımdan olgun, çok yönlü ve yetenekli bir insandı. Hümayun da müziği çok seviyordu ve babası gibi gazel yazıyordu. Türkçe ve Farsça güzel şiirler yazdı. Devonlar yayınlandı. Şair ve şahsiyet Bayramhan'la olan şiirsel yazışmaları meşhurdur. Ebülfazl'ın "Ekbername"si Hümayun'un rubailerinden örnekler içermektedir.

Mutribiy Semerkandi, "Nuskhai zeboyi Jahangir" adlı kitabında değerli bilgiler veriyor. Irak krallarından biri bir mektup göndererek Abdullah Han'ın kütüphanesindeki "Nuskhai Humayuni" yazmasının bir kopyasını göndermelerini istedi. Bu nüshada Hümayun'un dört risalesi bulunmaktadır: Birincisi, bütün müminlerin ve Müslümanların bilmesi gereken İslam'ın esasları, imanın şartları; ikincisi astronomi bilimidir; yıldızlar ve felaketler, ayın ve güneşin konumları, yedi iklimin koşulları, dört mevsimin izlenimleri ve yerküreyle ilgili yönler göre gözlemler yapılması; üçüncüsü, müzik ilminin bilgisi, kaynakları (kaynakları), 12 durumu, 24 dal sesi, 17 bahri ve yöntemiyle ilgilidir; dördüncüsü şiir ilmi, şiirde aruz, matbu' (anlaşılması kolay, hoş) ve mesud (sanatı güzel ve ustalıkla yazılan) ilmi, bunları bilmek, kurallarını anlamak, yorum yapmak.

Mutribi şöyle yazıyor: "Bu zavallı asil kitabı (yani "Nuskhai Humayuni") Abdullah Han'ın kütüphanesinde gördüm, yazarın mübarek mektubunda (yani imzasında) basılmıştı. Neticede eşsiz, emsalsiz ve insanın içini hayretle dolduran, yürekleri hoplatan bir eser." [1] Hümayun'un:

Yo rab, menga darvesh dilidin ehson ber,
 Ko'nglimki shikastadir, anga darmon ber.
 Yo'q-yo'qki, demasmen, uni bergil, buni ber,
 Har neki rizoyingda, uni arzon ber.

Yada:

Ey dil, huzuri yori feruz ayla,
 Yor xizmatida o'zingni dilso'z ayla.
 Do'st yodi-la har tuningda xurram o'ltir,
 Yor vasli-la har kuningni navro'z ayla,-

böylesine güzel rubai okuyucunun kalbini büyülüyor. 1-ayette lirik kahraman, Allah'a, kırık kalbini iyileştirmesi ve ona ilaç vermesi için dua eder. Verici Allah'tır. Hakim olan Allah'tan her dileğin gerçekleşmesini isteyebilirsiniz. Şair, 2- Rubaiyat'ta insan hayatının anlamının, dostlarla mutlu yaşamak, komşunun zenginliğinden yararlanarak mutlu yaşamak olduğuna inanır. İyi ruh hali: Yaz mevsimi, bahar mevsimi, dostların sohbeti kalbe huzur getirir, hayata neşe ve keyif getirir.

Günümüz edebiyatında sadece Zahiriddin Muhammed Babür'ün eserleri değil, aynı zamanda Humayun Mirza'nın Babüriza'daki güzel şiirleri, gazelleri ve dörtlükleri de okunmakta ve müziklendirilmektedir. Bu büyük şahsiyetin sadece tarihî bir şahsiyet olarak değil, sanat eserlerinin de incelenmesi her bilim adamına örnek teşkil etmektedir.

Humayun olgun bir adamdı. Mevvarunnehr ve Horasan'dan pek çok soyluyu, âlimi, şairi, ilim adamını ve ressamı Hindistan'a davet etti. Babürî sarayında yaşayan ve çalışan ilim adamlarının, Hindistan halklarının dili, edebiyatı, sanatı ve kültürü üzerinde büyük etkileri olmuştur. Humayun ayrıca iyi bir kütüphane kurdu.

Hümayun, Özbekçe ve farsça yazmıştır. Şu dizeleri meşhurdur:

G'ariblig' ga'midin mehnatu malolim bor,
 Bu g'amdin o'lgali yetdim, ga'rib holim bor.
 Visoli davlatidin ayrilibon men mahzun,
 Tirikmenu bu tiriklikdin nifolim bor.

Hümayun'un şiirlerinden oluşan bir koleksiyon düzenlenmiş ve bu koleksiyona "Humayun'un koleksiyonu" adı verilmiştir. Şairin divanının şu anda bilinen bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi (İstanbul) "Hüseyn Paşa" arşivinde saklanmaktadır (numara 569). Divan nüshasında Hümayun'un Farsça gazelleri yer almaktadır. Son derece güzel gazellerin yazarı olan Hümayun, aşağıdaki gazelde âşıkın, sevgilisinden büyüldüğünü, huzurlu

hayatının bozulduğunu, uyanmaya mahkûm olduğunu, sevgilisinin önünde hasta ve hasta olduğunu şöyle anlatmaktadır:

Bir boqdimu boz tashnayi diyor bo'ldim,

Ey sho'x, yana senga giriftor bo'ldim.

Osuda edim, tun-kecha uyqumda ko'rib,

Faryod chekib, lahzada bedor bo'ldim.

Ko'nglimga dedimki, bas, hamon sabr ayla,

Sabr etmadi ul, xastayu bemor bo'ldim.

Yo'q erdi hushim, o'ylaki, yodimga tushib

Ul nozli nigohing, yana hushyor bo'ldim.

Gul berdi Humoyunga uforing xabarin,

Gulzor demagil, gulga sazovor bo'ldim...

Şiir bir zevktir. Lirik kahramanın kalbinin derinliklerinden gelen acılar, gerçek bir aşğın sözleriyle, pürüzsüz ve çekici dizelerde somutlaşır. Rahat bir hayat yaşayan sevgili, sevgilisini rüyada görünce ağlayarak uyanır.

Yo Rab, menga darvesh dilidin ehson ber,

Ko'nglimki shikastadir, anga darmon ber.

Yo'q-yo'qki, demasmen, uni bergil, buni ber,

Har neki rizoyingda, uni arzon ber...

Yukarıdaki rubaide kanaat sahibi bir kişi Allah'a dua eder ve Kerem'e dua eder. Allah'tan pek çok şey istemiş gibi görünen aşık, kendisinden razı olduğunu, O'nun rızası yolunda da razı olabileceğini gösterir.

Ey dil, huzuri yori feruz ayla,

Yor xizmatida o'zingni dilso'z ayla.

Do'st yodi-la har tuningda xurram o'ltir,

Yor vasli-la har kuningni navro'z ayla...

Bu rubaide Baburana havası hakimdir. Lirik kahramanın ruh haline yaşama tutkusu, sevgi, Tanrı'nın nimetlerine şükran ve hayatı yaşama arzusu hakimdir.

Ey sarvari koinot, ey asli vujud,

Haqqoki, o'zing habibu hayyu ma'bud.

Turgil-da, jamoli olamoro ko'rsat,

Olam eliga baski o'zingsen maqsud...

Şair Sarwari evrene sesleniyor. Bu dünyada sen dostsun, sen adaletsin, sen hayatsın, sen dünyanın rüyası ve hedefisin diye yalvarır. Gerçeğin tuhaf olduğunu kabul ediyor. Dünya bunun insanların hedefi ve hayali olduğunu kabul ediyor.

Men hechmanu yo'q menda magar rutbayu nom,
Fazlingni tilarmen kunu tunlarda davom.
Baxsh ayla O'zing hurmating haqqi uchun
Bandang bu Humoyunga karam, fayzi tamom...

Hümayun'un çalışmalarında babası Babür'den büyük ölçüde etkilendiğini görüyoruz. Şairlik yeteneği, şiirlerinin inceliği, mısralarının akıcılığı ve çekiciliği, Hümayun'un damarlarında Babür'ün mübarek kanının aktığının delilidir.

KULLANILAN REFERANSLARIN LİSTESİ:

1. Suyima G'aniyeva. Otameros baytlar.<http:kx-davron.uz>.
2. Gulbadanbegim. Humoyunnoma. (Ahmad Quronbekov tarj). Toshkent, 2016.
3. Gulbadanbegim. Humoyunnoma. (Sabohat Azimjonova tarj) . Toshkent, 1959.